

УДК 81.27:81.1(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/84-2-29>

Людмила КОТКОВА,

orcid.org/0000-0001-6349-3576

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання
Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
імені К. Д. Ушинського

(Чернігів, Україна) *kotkoval@ukr.net*

Ганна ЦИГАНОК,

orcid.org/0000-0002-6303-6831

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов

Сумського національного аграрного університету

(Суми, Україна) *tsiganokanna@gmail.com*

ВПЛИВ ВОЄННОГО ЧАСУ НА МОВНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНЦІВ

У статті досліджено особливості впливу воєнного часу на мовну ідентичність українців, зокрема роль мови як основи національної самосвідомості в умовах війни. З'ясовано, що мова є однією з основних ознак належності особистості до певної соціокультурної спільноти. Визначено, що ідентифікаційна функція мови полягає в здатності мовного вираження відображати соціокультурні, історичні та етнічні ознаки, що дозволяє виокремити національну належність. Установлено, що ухвалення першого соборного академічного українського правопису 1928 року стало важливим етапом у розвитку мовної ідентичності українців, символом культурної єдності на тлі політичних та соціальних змін, працею, яка об'єднала різні діалекти та сприяла консолідації українців на території УРСР та серед діаспори. На основі проведеного дослідження з'ясовано, що еволюція орфографічних норм української мови в період 1928–1933 років відображає лінгвополітичну дихотомію між автохтонним підходом до формування писемних стандартів і зовнішньо детермінованими процесами мовної уніфікації. Визначено, що правописна реформа 1928 року, «скрипниківка», мала на меті кодифікацію фонетико-морфологічних принципів і адаптацію іншомовних запозичень, та через зовнішній політичний тиск цей правопис був скасований в умовах тоталітарного режиму 1930-х років. Доведено, що редакція правопису 1933 року відзначалась орієнтацією на уніфікацію української орфографії згідно з радянськими мовними нормами, що призвело до значних змін у передачі запозичень, морфології та графемах, що зближувало українську орфографію з російською. На основі аналізу поглядів І. Фаріон, встановлено, що в процесі кодифікації мовних норм в Україні у 20–30-х роках XX століття ключову роль відіграли політичний і суспільно-політичний контекст, який визначав формування мовних стандартів того часу. На основі проведеного дослідження можемо відзначити, що в умовах воєнного часу ця проблема набуває особливої актуальності, оскільки мовна ідентичність залишається ключовим чинником формування національної свідомості та боротьби за культурну автономію українського народу.

Ключові слова: мовна ідентичність, воєнний час, українська мова, національна єдність, культурне відродження.

Liudmyla KOTKOVA,

orcid.org/0000-0001-6349-3576

PhD in Philology,

Associate Professor at the Department of Philological Disciplines
and Methods of Their Teaching

Chernihiv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education
named after K. D. Ushinsky

(Chernihiv, Ukraine) *kotkoval@ukr.net*

Hanna TSYHANOK,

orcid.org/0000-0002-6303-6831

PhD in Philology,

Associate Professor at the Department of Foreign Languages

Sumy National Agrarian University

(Sumy, Ukraine) *tsiganokanna@gmail.com*

INFLUENCE OF WARTIME ON THE LINGUISTIC IDENTITY OF UKRAINIANS

The paper studies the peculiarities of the influence of wartime on the linguistic identity of Ukrainians, in particular the role of language as the basis of national self-consciousness in wartime. It is found that language is defined as one of the main signs of an individual's belonging to a certain socio-cultural community. It is determined that the identification function of language is manifested in the ability of linguistic expression to reflect socio-cultural, historical and ethnic features, which allows distinguishing national belonging. It is established that the adoption of the first unified academic Ukrainian orthography in 1928 became an important stage in the development of the linguistic identity of Ukrainians, symbolizing cultural unity against the background of political and social changes, which united different dialects and contributed to the consolidation of Ukrainians on the territory of the Ukrainian SSR and among the diaspora. Based on the research, it was found that the evolution of the spelling norms of the Ukrainian language in the period 1928–1933 reflects the linguopolitical dichotomy between the autochthonous approach to the formation of written standards and externally determined processes of language unification. It was found that the spelling reform of 1928, in particular the “skrypnikovka”, aimed at codifying phonetic and morphological principles and adapting foreign borrowings. It was determined that despite the importance of the Ukrainian spelling of 1928, it experienced significant difficulties due to external political pressure and was abolished under the totalitarian regime of the 1930s. It was found that the revision of the spelling of 1933 was characterized by an orientation towards the unification of Ukrainian orthography in accordance with Soviet language norms, which led to significant changes in the transmission of borrowings, morphology and graphemes, which brought Ukrainian orthography closer to Russian. Based on the analysis of the views of I. Farion, it was established that in the process of codification of language norms in Ukraine in the 20s–30s. XX century. a key role was played by the political and socio-political context, which determined the formation of language standards of that time. Based on the research conducted, we can note that in wartime conditions this problem becomes particularly relevant, since linguistic identity remains a key factor in the formation of national consciousness and the struggle for cultural autonomy of the Ukrainian people.

Key words: linguistic identity, wartime, Ukrainian language, national unity, cultural revival.

Постановка проблеми. З урахуванням сучасних соціокультурних і політичних змін, особливо в умовах воєнного стану, мовна ідентичність українців набуває особливої значущості у формуванні національної свідомості та самосвідомості, оскільки мовна ідентичність виступає важливим чинником, що сприяє інтеграції особистості в національний контекст, впливаючи не лише на соціокультурні, а й політичні переконання індивіда. В умовах війни мовна ідентичність стає одним із основних елементів збереження національної цілісності, перетворюючись на актуальний засіб самовираження та боротьби за культурні й національні цінності.

У час війни, коли українська нація стикається із загрозами не тільки територіальної цілісності, а й культурної ідентичності, роль мови набуває стратегічного значення. Мова перестає бути лише інструментом комунікації й набуває статусу символу національної гідності, виступає як «знак» національного спротиву, який допомагає зберегти національну ідентичність перед зовнішньою агресією. У цей час мова є важливим інструментом самовизначення й відновлення культурних зв'язків, що забезпечує єдність нації і формує сприятливе середовище для розвитку колективної національної свідомості.

Мовна ідентичність під час воєнного часу набуває нового виміру: вона виступає не лише як засіб комунікації, а й як потужний елемент національного спротиву, сприяючи збереженню української

культури й наших традицій. Відновлення та розвиток мовної свідомості має не лише практичне, а й глибоке символічне значення, оскільки підкреслює важливість української мови як інструмента національної тожсамості й гідності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика наукових розвідок про вплив воєнного часу на мовну ідентичність українців свідчить про активний інтерес науковців до питання ролі мови як основного чинника формування національної ідентичності та впливу воєнних подій на мовні зміни. Зокрема, у роботах І. Огієнка, Л. Масенко, М. Гончарової, Л. Вербицької та А. Барановської детально проаналізовано функції мови як маркера національної ідентичності, її ключову роль в умовах соціокультурних змін, зумовлених зовнішніми та внутрішніми чинниками. У цьому контексті важливим є внесок І. Фаріон та С. Вакуленка, які розглядають мовні норми як інструмент політичного й соціокультурного впливу, а також їхні зміни під впливом державної політики та історичних подій. Також дослідження С. Замрозевича та Ю. Сапелкіна акцентують увагу на аналізові змін мовної ідентичності в умовах війни, у їхніх працях ідеться про взаємозв'язок з національними цінностями та культурними процесами.

Мета статті. Метою роботи є дослідження особливостей впливу воєнного часу на мовну ідентичність українців, визначення ролі української мови як інструмента національної самосвідомості та її значення в контексті сучасних політичних і соціо-

культурних змін. Для досягнення мети визначено наступні завдання:

- 1) дослідити питання української національної ідентичності;
- 2) провести порівняльний аналіз орфографічних норм української мови в редакціях правопису 1928 та 1933 років;
- 3) оцінити вплив мовних змін на формування національної самосвідомості та культурної ідентичності українців.

Для проведення дослідження були використані загальнонаукові й спеціальні методи, зокрема аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, системно-структурний аналіз та історичний метод.

Виклад основного матеріалу. Мовна ідентичність та мовна свідомість є основними концептами, що визначають взаємодію особистості з її рідною мовою. Варто відзначити, що поняття *мовна ідентичність* не обмежує себе лише знанням граматичних правил, але й відображає вибір мовця мови спілкування, що є прямим відображенням належності кожного з нас до певної мовної та культурної спільноти. Це явище формується під впливом історичних, культурних та соціальних умов, при цьому мовна свідомість відображає глибину усвідомлення людиною своєї мови як важливого інструменту комунікації та частини національної культури (Гончарова, 2015: 60–63).

Мова – це одна з основних ознак належності особистості до певної соціокультурної спільноти, адже саме через мовлення можна визначити не лише географічну, а й культурну ідентичність індивіда. Ідентифікаційна функція мови виявлена в здатності мовного вираження відображати соціокультурні, історичні та етнічні ознаки, що дозволяє виокремити національну належність, адже саме через мову можна зрозуміти, до якого культурного та етнічного середовища належить особистість. Формування ідентифікаційної функції мови відбувається протягом кількох тисячоліть, що супроводжується розвитком національних мовних систем та їх відокремленням від інших мовних груп (Вербицька, Барановська, 2024: 3–5).

На початку XX століття, 29 квітня 1918 року, Міністерство народної освіти Української Народної Республіки затвердило «Найголовніші правила українського правопису», підготовлені І. Огієнком, який у своїх працях наголошував на необхідності єдиного правопису, зазначаючи: «Соборна літературна мова звичайно знає й один соборний правопис як зовнішню ознаку своєї єдності» (Огієнко, 2014: 18). Варто відзначити, що це стало важливою віхою в процесі кодифікації української мови, спрямованої на відновлення її куль-

турної і мовної єдності після тривалого періоду політичної і мовної репресії. Важливим етапом цього процесу стало створення правописної комісії Української академії наук, яка під керівництвом А. Кримського завершила доопрацювання зазначених правил.

6 вересня 1928 року, після завершення Всеукраїнської правописної конференції, яка відбулася в Харкові в травні–червні 1927 року, М. Скрипник затвердив перший соборний академічний український правопис, який став символом культурної єдності українців. Це стало важливим історичним досягненням, оскільки «зараз ми можемо визнати факт величезної культурної ваги, факт досягнення єдиного українського правопису» (Історія українського правопису, 2004: 429). Микола Скрипник справедливо порівняв цю конференцію з першим «Собором руських учених» у Галичині 1848 року, під час якого правописна проблематика також стала ключовим питанням, що спричинило політичне протистояння між народовцями та москвофілами. Проте, незважаючи на досягнуту єдність, український правопис все ж мав пройти через численні труднощі, спричинені зовнішніми політичними чинниками (Історія українського правопису, 2004: 420).

Конференція, на якій ухвалили цей правопис, відзначалася широкою участю представників із усіх етнічних земель України, навіть тих, які перебували під контролем інших держав на той момент. Як зазначав М. Скрипник, метою цього заходу було «усунення незгод між існуючими українськими правописними системами (західно- та східноукраїнською) і вироблення єдиного для цілої України правопису». Це дозволило створити правопис, який об'єднав різні діалекти, а також сприяв консолідації українців, як на території УРСР, так і серед української діаспори. «Нема напевне ні жодного кутка української землі, звідки б не відгукнулися на цю справу листами, статтями та замітками з думками та пропозиціями» (Історія українського правопису, 2004: 453).

Популяризація цього правопису не обмежувалася лише межами УРСР, а охопила й українську діаспору в Канаді, США, а також у колоніях, зокрема в Сибіру та Казахстані. Однак з приходом до влади тоталітарного режиму правопис, що став символом української соборності, був оголошений «націоналістичним». Згодом основні його засади були ліквідовані, а сам правопис скасовано під тиском радянської влади, яка здійснила репресії не лише проти авторів правопису, а й проти всіх носіїв української мови, зокрема через геноцид, терор і голодомор, які спонукали до масової лікві-

дації української інтелігенції (Історія українського правопису, 2004: 419; Фаріон, 2021: 213–215).

Еволюція орфографічних норм української мови в інтервалі 1928–1933 років репрезентує лінгвополітичну дихотомію між автохтонним вектором формування писемних стандартів і зовнішньо детермінованими процесами мовної уніфікації. Правописна реформа 1928 року, znana як «скрипниківка», мала за мету кодифікацію фонетико-морфологічних принципів, інкорпоруєчи елементи історико-етимологічної кореляції та збереження діакронних орфографічних моделей, яка передбачала систематизацію адаптації іншомовних запозичень через м'яку артикуляцію *l* у контексті запозичень (плян, кляса), диференціацію передачі германізмів та еллінізмів (Айнштайн, катедра), а також зміну дифтонгів *ia* – *ia*, *ie* – *ie* (матеріал, діалект).

Редакція правопису 1933 року стала маніфестацією державної мовної політики, орієнтованої на уніфікацію української ортографії відповідно до домінантних норм радянського мовного простору. Її ключовими векторами стали: екстраполяція непом'якшеного *l* у запозиченнях (план, клас), елімінація графеми *г* на користь *г* (агітація, гумор),

редукція фонетичної варіативності в передачі грецьких термінів (кафедра, міф), а також трансформація морфологічних моделей родового відмінка іменників III відміни (любіві, радості). Знаковим аспектом стала нівеляція йотації в написанні проєкт на користь уніфікованої форми проєкт, що корелювала з російською орфографічною традицією (див. табл. 1) (Український правопис, 1929).

Отже, проведений компаративний аналіз правописних реформ 1928 та 1933 років демонструє опозицію двох концептуальних моделей мовної нормалізації: еволюційно-автономної та асиміляційно-експансіоністської. Перший варіант ґрунтувався на принципах органічної мовної політики, інтегруєчи національні фонетико-морфологічні закономірності, а другий імплементував регулятивні механізми зовнішньої уніфікації, що призвели до поступової деривації питомих мовних маркерів.

Знищення в 1930-х роках українізаційних досягнень, зокрема «Українського правопису» 1928 року, який став піком українізації у 20-х роках XX століття, стало вирішальним моментом у мовній політиці того часу. Розпочата 1933 року атака на «скрипниківський» правопис згодом призвела до створення його переробленої версії, котра вже

Таблиця 1

Порівняльний аналіз орфографічних норм української мови в редакціях правопису 1928 та 1933 років

Правописний аспект	Норми 1928 року	Норми 1933 року
Фонетико-графічна адаптація іншомовного "l"	Диференціація на нем'яке /л/ у традиційних запозиченнях (<i>ла, ло, лу</i>) та м'яке /л'/ у неологізмах (<i>ля, льо, лю</i>). Напр.: <i>аероплян, кляса, плян, фльота</i> .	Уніфікація графічного відтворення: непом'якшене /л/ у словах <i>план, клас, флот, аероплан</i> ; пом'якшене /л'/ у лексемах <i>автомобіль, асфальт, кльош, блюмінг</i> .
Передача іншомовного "le"	Закріплення орфографічної форми з <i>le</i> : <i>білет, легенда, телеграма</i> .	Норми збережені без змін: <i>білет, легенда, телеграф</i> .
Графічна репрезентація іншомовних "h" та "g"	Диференційований підхід: <i>h</i> → /г/ (<i>генерал</i>), <i>g</i> → /г'/ у нових запозиченнях (<i>агітація, гума</i>).	Уніфікація <i>h</i> → /г/, <i>g</i> → /г'/ (усунення <i>г</i>), напр.: <i>генерал, агітація, гумор</i> .
Правопис "ia" та "ie"	Фонетично обумовлена варіативність: <i>i</i> після приголосних перед <i>я, є</i> (<i>матеріал, діалект, мініатюрний</i>).	Системне використання <i>ia, ie</i> (<i>матеріал, діалектика, мініатюрний</i>).
Передача грецького "th"	Система транскрипції: <i>th</i> → /т/ (<i>катедра, міт, етер</i>).	Адаптація до <i>th</i> → /ф/ (<i>кафедра, міф, ефір</i>).
Флексія родового відмінка іменників III відміни	Закінчення <i>-и</i> (<i>радості, смерті, соли</i>).	Узагальнення закінчення <i>-і</i> для всіх слів цієї групи (<i>радості, смерті, соли</i>).
Графічна інтерпретація грецької η (ета)	Історична варіативність: <i>и</i> у питомих словах (<i>митрополит, Дмитро</i>), <i>е</i> у запозиченнях (<i>летаргія, арифметика, бібліотека</i>).	Некодифікована тенденція до заміни <i>η</i> на <i>i</i> або <i>e</i> під впливом російської ортографії.
Адаптація німецьких дифтонгів	Етимологічний підхід: <i>ei</i> → /ай, яй/ (<i>Айнштайн, Гайне</i>).	Фонетична стандартизація: <i>ei</i> → /ей/ (<i>Ейнштейн, Гейне</i>).

Джерело: (Український правопис, 1933; Вакуленко, 2012).

не відповідала національним мовним вимогам і була в значній мірі деукраїнізованою. Протягом цього періоду українська мова зазнала змін, нав'язаних радянським режимом, що включали репресії, терор та спроби змінити національну ідентичність через мовні маніпуляції.

Важливим для розуміння є те, що репресії науковців-українознавців у період 1933 року призвели до знищення понад тисячі українських учених, серед яких переважали фахівці з української мови та історії, а це мало далекосяжні наслідки для розвитку національної наукової думки. Створення таких комісій, як «Резолюція Комісії НКО в справі перевірки роботи на мовному фронті», стало частиною широкого процесу реалізації мовної політики радянської влади, що мала на меті стирання національних особливостей української мови через введення норм, котрі були тотожні російським.

Політика, яка була спрямована на уніфікацію української та російської мов, а також на збільшення кількості годин на вивчення російської мови, стала основою для мовної колонізації, яка тривала довгі десятиліття. Арешт і подальший розстріл В. Затонського, одного з ключових представників цієї мовної політики, став символічним завершенням однієї з найгірших мовних репресій в українській історії (Українська мова, 2005: 140–148; Погрібний, 2003: 136–137; Фаріон, 2018).

Проблема кодифікації української мови була ключовою для С. Караванського, який підкреслював важливість збереження мовної самобутності. Він зазначав, що правопис має глибоке суспільно-політичне значення, бо зміни в ньому сприяли асиміляції мови під час радянського періоду. За словами науковця, «правописи народів вироблялися віками», і зміни, які здійснили окупанти, є відступництвом від культурної ідентичності українців (Караванський, 2013: 218).

С. Караванський критикував правопис 1933 року та зазначав, що це був «сталінський правопис», який наближав українську мову до російської. Як альтернативу С. Караванський пропонував правопис 1928 року, який закріплював реальні самобутні риси української мови та враховував різні варіанти української мови (східноукраїнський та західноукраїнський (Караванський, 1994: 103)), який визначав крок до мовної соборності та був важливим для подолання російських впливів.

С. Караванський зазначав, що зміни правопису під час радянського періоду стали частиною більш широкої політики лінгвоциду та етноциду. Критика правопису 1933 року як інструменту асиміляції є важливою частиною його поглядів на мовну політику того часу. Святослав Караванський закликав до деколонізації та відновлення мовної самобутності через корекцію правопису.

Таблиця 2

Порівняння С. Караванським фонетичних та морфологічних особливостей до і після Правопису 1933 р.

Категорія змін	Тип змін	Приклади змін
Фонетичні зміни	вилучення літери «ґ» та заміна на «г»	«ґанок» → «ганок», «ґенерал» → «генерал»
	заміна «є» на «е» в деяких словах	«место» → «місце», «дело» → «діло»
	заміна м'якого «л» на твердий «л»	«лямпa» → «лампа»
Морфологічні зміни	зміни у відмінюванні прізвищ	«Шевця» → «Швеця», «Кобзаря» → «Кобзара»
	уніфікація форми числівника з російською мовою	«дев'ятдесят» → «дев'яносто»
Словотвірні зміни	уведення дієприкметників із суфіксами -уч(ий), -юч(ий), -ач(ий), -яч(ий)	«охочий» → «бажаючий», «виконавець» → «виконуючий»
Синтаксичні зміни	заміна форми множини іменників чоловічого роду з числівниками «два», «три», «чотири».	«два листа» → «два листи»
	заміна прийменника «до» на «у(в)» у деяких випадках	«до школи» → «у школу»
Правописні зміни	відновлення деяких слів, що мали російське написання	«сонячний» → «соняшний»
Топонімно-антропонімна зміна	асиміляція топонімів та антропонімів відповідно до російського правопису	«Гельсинкі» → «Хельсінкі», «Лубні» → «Лубни».

Джерело: (Фаріон, 2021; Караванський, 2016)

Мовознавець у своїй праці наводить 29 рис української мови, які були знищені через «провалуєвське самодурство» правопису, що суттєво вплинуло на загальну мовну картину. Перекреслення цих рис сприяло ослабленню окремих фонетичних та морфологічних особливостей української мови, що викликало глибокі зміни у її розвитку в наступні десятиліття (див. табл. 2).

Як зазначає І. Фаріон, у процесі кодифікації мовних норм в Україні у 20–30-х роках ХХ століття вирішальну роль відіграли політичний персоналістичний чинник та суспільно-політичні обставини, які вплинули на формування мовних норм того часу. Боротьба за мовну норму набула настільки великої ваги, що її результатами визначалася сама сутність людського існування, що підтверджує важливість цієї боротьби не лише з погляду мовознавства, але й як елемент націєтворення та державотворення. Цей період, на думку мовознавиці, став доказом націєвірної та державотвірної ролі унормованої літературної мови, яка в умовах національного відродження виступала як важливий елемент самодостатньої нації через її мовну конституцію – Правопис. Зокрема, І. Фаріон наголошує, що українська мовна норма втілювала в собі ідеологічний, культурний і політичний аспект, що свідчить про значення мови як ключового елемента формування національної ідентичності (Фаріон, 2018; Фаріон, 2021).

Отже, мовна ідентичність українців стала важливим елементом політичної та культурної боротьби за національну самобутність. Актуальність цих питань в умовах воєнного часу стає надзвичайно важливою, оскільки мовна ідентичність продовжує відігравати ключову роль у формуванні національної свідомості та в боротьбі за відновлення культурної автономії українського народу в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів (Фаріон, 2018).

Національна ідентичність українців є невід'ємною частиною культурної та мовної самосвідомості, в основі якої лежить єдине розуміння спільних цінностей та традицій. Однією з основних складових національної ідентичності є українська мова, яка виконує роль символу єдності нації та важливого інструмента комунікації. Її функціонування у всіх сферах суспільного життя – від освіти до державного управління – є необхідною умовою для забезпечення стабільності та незалежності держави. Без належного розвитку української мови, її повнокровного функціонування у сферах науки, культури, державного управління та послуг неможливо побудувати повноцінну українську державу.

Один із важливих етапів у процесі зміцнення мовної ідентичності українців відбувся 25 квітня 2019 року, коли Верховна Рада України ухвалила закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (Закон України, 2019). Закон закріпив українську мову як єдину державну в Україні, що стало важливим кроком до ментальної незалежності країни. Згідно із цим надважливим документом, спроби запровадження багатомовності, які суперечать Конституції України, є загрозою для національної єдності, оскільки вони можуть спричинити мовний розкол, міжетнічне протистояння та навіть насильницьку зміну конституційного ладу (Хом'як, 2020).

Після часткової правописної реформи 2019 року, що мала гібридний характер, мовна ситуація в Україні залишається складною, оскільки впливи минулих періодів все ще відчутні в сучасному правописі. Варто відзначити, що С. Караванський був одним із тих, хто прагнув відновити правопис 1928 року як символ боротьби за українську мову та національну ідентичність (Караванський, 2016: 218–220).

Ідентифікація за мовною ознакою за останні десятиліття пережила складний період змін. Протягом тривалого часу в тих регіонах України, де поширена російська мова, мовна ідентичність українців була роздвоєною. Вплив російської мови як панівної в побуті та комунікаціях призводив до того, що мовна свідомість українців не завжди була достатньо сформованою, а значення української мови як фактору національної ідентичності було недооцінене. З 2014 року значно посилюється патріотизм серед українців, а з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну цей процес набув нових вимірів. Агресія змусила багатьох переглянути своє ставлення до мовної ідентичності.

Російсько-українська війна, попри всю її трагедію, стала ключовим фактором у процесі формування української ідентичності, що позначилося на змінах в ієрархії цінностей українського суспільства. Стресові умови війни сприяли виникненню потреби в національній єдності та солідарності, що змусило суспільство переглянути традиційні уявлення та ставлення до певних цінностей. Зміна національної ідентичності є складним та динамічним процесом, який залежить від історичних і соціокультурних умов (Судин, 2022). Війна стала каталізатором національної свідомості, підвищила готовність громадян захищати свою державу, а також змістила погляди на роль України в сучасному геополітичному контексті. Проте важливо зазначити, що війна також може спричинити й соціальну та моральну кризу, адже

стресові ситуації та військові травми часто призводять до змін у моральних орієнтирах та етичних уявленнях суспільства (Замрозович, 2023).

Безперечно, мова в умовах війни набуває особливого значення як основа національної тожсамости. Багатомовність України відображає культурне різноманіття, але акцент на українській мові як державній стає надзвичайно важливим для зміцнення національної єдності та підтримки національної самосвідомості, особливо в умовах зовнішньої агресії (Резнік, 2023; Сапелкін, 2024).

Отже, мовна ідентичність в умовах війни виступає ключовим елементом збереження національної самосвідомості, вона стає маркером збереження культурної спадщини та дає можливість українцям відновити своє місце на світовій арені як незалежній нації, а також стає важливим чинником у формуванні колективного національного образу та здатності українців зберігати свою самобутність у процесі боротьби за національну гідність та культурну цілісність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі проведеного аналізу можна дійти висновку, що дослідження особливостей впливу воєнного часу на мовну ідентичність українців набуває все більшої актуальності. З'ясовано, що ухвалення українського правопису 1928 року стало важливою віхою в розвитку мовної іден-

тичності українців, яка через політичний тиск і військові катастрофи зазнала значних трансформацій. Однак, незважаючи на ці виклики, досягнення єдності в мовному просторі в умовах національного відродження стало свідченням глибокого взаємозв'язку мови й культури, що продовжує впливати на мовну ідентичність українців. Через війну та глобалізаційні процеси мовна ідентичність українців набуває нових форм і виражень, відображає національну стійкість та прагнення до збереження культурної самобутності.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в тому, що тези, представлені в статті, можуть бути використані для розширення теоретичних уявлень про взаємозв'язок мови та національної ідентичності в умовах воєнного часу, а також для розроблення рекомендацій щодо мовної політики та культурного відродження в контексті сучасних викликів. Отримані результати можуть стати підґрунтям для подальших наукових досліджень, спрямованих на аналіз впливу воєнних конфліктів на мовну політику, дослідження процесів трансформації мовної ідентичності в умовах сучасних соціально-політичних реалій, а також на вивчення ролі мови як основного інструмента національної консолідації та культурного відродження в періоди глибоких соціальних та політичних трансформацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончарова М. Роль мови у формуванні різновидів ідентичностей. *Мова і суспільство*. 2015. № 6. С. 60–69.
2. Вербицька Л., Барановська А. Мова – маркер ідентифікації (ідентифікаційна функція мови). «Мова – кордон національної безпеки»: зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Львів, 21 лют. 2024 р. Львів, ЛДУ БЖД, 2024. С. 3–6.
3. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Київ, Ярославів Вал, 2014. 54 с.
4. Історія українського правопису XVI–XX століття: хрестоматія. Київ, Наук. думка, 2004. 581 с.
5. Фаріон І. Українська літературна мова – основа соборності: діахронний аспект. Соборність як фундаментальна складова ідеології українського націоналізму: матеріали IX Всеукр. наук. конф. з міжнар. участю, Івано-Франківськ, 16–17 квіт. 2021 р. / наук. ред. О. М. Сич. Івано-Франківськ, Лілея НВ, 2021. С. 212–220.
6. Український правопис / Нар. комісаріат освіти УРСР. Вид. 1-ше. [Київ], Держ. вид-во України, 1929. 103 с.
7. Український правопис / Нар. комісаріат освіти УРСР; [авт. передм. А. Хвиля]. Харків, Рад. шк., 1933. 94, [1] с.
8. Вакуленко С. 1933-й рік в історії української мови: чинна норма та правописна практика (на прикладі редакційної політики газети «Комуніст»). *Historians*. 2012. URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/ukrayinska-mova/488-cerhiy-vakulenko-1933-ii-rik-v-istorii-ukrainskoi-movy-chynna-norma-ta-pravopysna-praktyka-na-prykladi-redaktsiinoi-polityky-hazety-komunist> (дата звернення: 06.02.2025).
9. Українська мова у XX сторіччі: історія лінгводику. Документи і матеріали / за ред. Л. Масенко. Київ, ВД «Києво-Могилянська академія», 2005. 399 с.
10. Погрібний А. Раз ми є, то де? (3 розмов про наболіле). Київ, Український письменник, 2003. 293 с.
11. Фаріон І. Правописні норми у 20–30-х рр. XX ст. крізь призму політичних персон. *Ukrainian sense*. 2018. № 1. URL: <https://ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/article/view/196> (дата звернення: 06.02.2025).
12. Караванський С. Лист до Героя пера – Марії Матіос. Листи, статті, інтерв'ю і таке інше. Львів, БаК, 2013. 219 с.
13. Караванський С. Секрети української мови: науково-популярна розвідка з додатком словничків репресованої та занедбаної української лексики. Київ, Кобза, 1994. 152 с.
14. Фаріон І. Святослав Караванський: проблема правописної і лексикографічної кодифікації. *Записки з українського мовознавства*. 2021. № 28. С. 31–41.
15. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квіт. 2019 р. № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#top> (дата звернення: 06.02.2025).

16. Хом'як І. Українська мова – гарантія збереження національної ідентичності. *Лексико-граматична система української мови в комунікативному вимірі: зб. матеріалів Міжнар. наук. інтернет-конф.*, м. Острого, 12–13 берез. 2020 р. / редкол. І. М. Хом'як (відп. ред.) та ін. Острог, Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2020. С. 32–33.
17. Караванський С. Ідіотизми сталінської ярижки у державній мові України. Львів, БаК, 2016. 222 с.
18. Судин Д. Як війна вплинула на нашу ідентичність, пам'ять та цінності. URL: <https://tyzhden.ua/iak-vijna-vplynula-na-nashu-identychnist-pam-iat-ta-tsinnosti> (дата звернення: 06.02.2025).
19. Замрозович С. Особливості формування національно-культурної особистості. *Проблеми ідентичності культурної спадщини України в умовах російсько-української війни та у повоєнний період: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.*, Київ, 25 трав. 2023 р. / за заг. ред. Стадника М. М.; відп. ред. Ятченко В. Ф.; орг. секр. Сцібан О. Є. Київ, НДІУ, 2023. С. 100–102.
20. Резнік О. Ставлення українців до влади під час повномасштабної війни. URL: <https://dif.org.ua/article/stavlennya-ukraintsiv-do-vladi-pid-chas-povnomasshtabnoivini> (дата звернення: 06.02.2025).
21. Сапелкін Ю. Вплив війни на формування української національної ідентичності. *Grail of Science*. 2024. № 40. С. 387–390. DOI: 10.36074/grail-of-science.07.06.2024.059.

REFERENCES

1. Honcharova, M. (2015). Rol movy u formuvanni riznovydiv identychnosti [The role of language in the formation of types of identities]. *Mova i suspilstvo – Language and Society*, 6, 60–69 [in Ukrainian].
2. Verbytska, L., & Baranovska, A. (2024). Mova – marker identyfikatsii (identyfikatsiina funktsiia movy) [Language as a marker of identification (identification function of language)]. In *Mova – kordon natsionalnoi bezpeky: zb. tez dop. Vseukr. nauk.-prakt. konf.*, m. Lviv, 21 liut. 2024 r. (pp. 3–6). Lviv: LDU BZhD [in Ukrainian].
3. Ohienko, I. (2014). *Nauka pro ridnomovni oboviazky [The science of native language obligations]*. Kyiv: Yaroslaviv Val [in Ukrainian].
4. *Istoriia ukrainskoho pravopysu XVI–XX stolittia: khrestomatiia [History of the Ukrainian orthography from the 16th to the 20th century: A reader]*. Kyiv: Nauk. dumka, 2004 [in Ukrainian].
5. Farion, I. (2021). Ukrainska literaturna mova – osnova sobornosti: diakhronnyi aspekt [The Ukrainian literary language – the foundation of unity: A diachronic aspect]. In *Sobornist yak fundamentalna skladova ideologii ukrainskoho natsionalizmu: materialy IX Vseukr. nauk. konf. z mizhnar. uchastiiu*, Ivano-Frankivsk, 16–17 kvit. 2021 r. (pp. 212–220). Ivano-Frankivsk: Lileia NV [in Ukrainian].
6. *Ukrainskyi pravopys / Nar. komisariat osvity USRR [Ukrainian orthography / People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR]*. (1929). 1st ed. [Kyiv]: Derzh. vyd-vo Ukrainy [in Ukrainian].
7. *Ukrainskyi pravopys / Nar. komisariat osvity USRR; [avt. peredm. A. Khvyliia] [Ukrainian orthography / People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR; foreword by A. Khvyliia]*. (1933). Kharkiv: Rad. shk. [in Ukrainian].
8. Vakulenko, S. (2012). 1933-ii rik v istorii ukrainskoi movy: chynna norma ta pravopysna praktyka (na prykladi redaktsiinoi polityky hazety «Komunist») [The year 1933 in the history of the Ukrainian language: Current norms and orthographic practices (based on the editorial policy of the newspaper "Komunist")]. *Historians*. Retrieved from <https://www.historians.in.ua/index.php/en/ukrayinska-mova/488-cerhiy-vakulenko-1933-ii-rik-v-istorii-ukrainskoi-movy-chynna-norma-ta-pravopysna-praktyka-na-prykladi-redaktsiinoi-polityky-hazety-komunist> [in Ukrainian].
9. *Ukrainska mova u XX storichchi: istoriia linhvotsydu. Dokumenty i materialy / za red. L. Masenko [The Ukrainian language in the 20th century: Linguistic history. Documents and materials / edited by L. Masenko]*. (2005). Kyiv: VD «Kyievo-Mohylianska akademiia» [in Ukrainian].
10. Pohribnyi, A. (2003). *Raz my ye, to de? (Z rozmov pro nabolile) [If we are, where? (Conversations about the most pressing issues)]*. Kyiv: Ukrainskyi pysmennyk [in Ukrainian].
11. Farion, I. (2018). Pravopysni normy u 20-30-kh rr. XX st. kriz pryzmu politychnykh person [Orthographic norms in the 20-30s of the 20th century through the prism of political figures]. *Ukrainian Sense*, 1. Retrieved from <https://ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/article/view/196> [in Ukrainian].
12. Karavanskyi, S. (2013). *Lyst do Heroia pera – Marii Matios. Lysty, statyi, intervii i take inshe [Letter to the Hero of the pen – Mariya Matios. Letters, articles, interviews, and more]*. Lviv: BaK [in Ukrainian].
13. Karavanskyi, S. (1994). *Sekrety ukrainskoi movy: naukovo-populiarna rozvidka z dodatkom slovnychkiv represovanoi ta zanedbanoi ukrainskoi leksyky [Secrets of the Ukrainian language: A scientific-popular investigation with the addition of dictionaries of repressed and neglected Ukrainian lexicon]*. Kyiv: Kobza [in Ukrainian].
14. Farion, I. (2021). Sviatoslav Karavanskyi: problema pravopysnoi i leksykohrafichnoi kodyfikatsii [Sviatoslav Karavanskyi: The issue of orthographic and lexicographic codification]. *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva – Notes on Ukrainian Linguistics*, 28, 31–41 [in Ukrainian].
15. Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi» vid 25 kvitnia 2019 roku № 2704-VIII [Law of Ukraine “On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language” from April 25, 2019, № 2704-VIII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#top> [in Ukrainian].
16. Khomiak, I. (2020). Ukrainska mova – harantiia zberezhenia natsionalnoi identychnosti [The Ukrainian language is the guarantee of national identity]. In *Leksyko-hramatychna systema ukrainskoi movy v komunikativnomu vymiri: zb. materialiv Mizhnar. nauk. internet-konf.*, m. Ostroh, 12–13 berez. 2020 r. (pp. 32–33). Ostroh: Vyd-vo Nats. un-tu «Ostrozka akademiia» [in Ukrainian].
17. Karavanskyi, S. (2016). *Idiotyzmy stalinskoi yaryzhky u derzhavnii movi Ukrainy [Idiocies of Stalinist slang in the state language of Ukraine]*. Lviv: BaK [in Ukrainian].

18. Sudyn, D. (n.d.). *Yak viina vplynula na nashu identychnist, pamiat ta tsinnosti* [How the war influenced our identity, memory, and values]. Retrieved from <https://tyzhden.ua/iak-vijna-vplynula-na-nashu-identychnist-pam-iat-ta-tsinnosti> [in Ukrainian].
19. Zamrozevych, S. (2023). Osoblyvosti formuvannia natsionalno-kulturnoi osobystosti [Features of the formation of national-cultural identity]. In *Problemy identychnosti kulturnoi spadshchyny Ukrainy v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny ta u poviennyi period: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, Kyiv, 25 trav. 2023 r. (pp. 100–102). Kyiv: NDIU [in Ukrainian].
20. Reznik, O. (n.d.). *Stavlennia ukraintsev do vlady pid chas povnomasshtabnoi viiny* [Attitudes of Ukrainians towards power during the full-scale war]. Retrieved from <https://dif.org.ua/article/stavlennya-ukraintsev-do-vladi-pid-chas-povno-masshtabnoivyni> [in Ukrainian].
21. Sapelkin, Yu. (2024). Vplyv viiny na formuvannia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti [The impact of the war on the formation of Ukrainian national identity]. *Grail of Science*, 40, 387–390. DOI: 10.36074/grail-of-science.07.06.2024.059 [in Ukrainian].